

**USAGLAŠAVANJE PRAVNE REGULATIVE SA
PRAVNIM TEKOVINAMA EVROPSKE UNIJE**

Priredio: redovni profesor dr Milorad Bejatović

**HARMONISATION OF STATE LEGISLATION WITH
EU LEGAL ACQUISITIONS**

Edited by: full professor Milorad Bejatovic, Ph.D.

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy Novi Sad

Novi Sad 2018.

Zbornik referata sa međunarodnog naučnog skupa održanog
od 20. – 22. septembra 2018. godine u Novom Sadu,
u organizaciji Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe
Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu.

Izdavač:

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu,
Geri Karolja br. 1, telefon: 021 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Recenzenti:

Prof. dr Milorad Bejatović	Doc. dr Predrag Mirković
Prof. dr Mirko Kulić	Doc. dr Darko Golić
Prof. dr Zoran Pavlović	Doc. dr Sanja Škorić
Prof. dr Nenad Avramović	Doc. dr Nenad Bingulac
Prof. dr Miloš Marković	Doc. dr Marijana Mladenov
Prof. dr Jelena Matijašević-Obradović	Akademik prof. dr Branko Vučković

Za izdavača:

Prof. dr Marko Carić

Urednik:

Prof. dr Milorad Bejatović

Štampa:

Štamparija FELJTON, Novi Sad

Tiraž: 75

ISBN

978-86-6019-083-5

Programski odbor:

Prof. dr MARKO CARIĆ | Dekan Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe
- Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu | Republika Srbija
Prof. dr MILORAD BEJATOVIĆ | Redovni profesor Pravnog fakulteta za privredu i
pravosuđe - Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu | Republika Srbija
Akademik prof. dr MIODRAG N. SIMOVIĆ | Sudija Ustavnog suda Bosne i
Hercegovine | Republika Bosna i Hercegovina
Prof. dr BORČE DAVITKOVSKI | Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ - Univerzitet
„Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju | Republika Makedonija
Akademik prof. dr KOSTADIN PUŠARA | Redovni profesor – emeritus i specijalni
savetnik na Univerzitetu Ujedinjenih nacija za mir i razvoj u Beogradu |
Republika Srbija
Prof. dr BORA ČEJOVIĆ | Profesor Univerziteta u penziji |
Predsednik krivičara Srbije | Republika Srbija
Akademik prof. dr BRANKO VUČKOVIĆ | Predsednik Osnovnog suda u Kotoru |
Predsjednik Udruženja za krivično pravo i kriminalnu politiku Crne Gore |
Republika Crna Gora
Prof. dr ZORICA DRLJAČA | Advokat u Banja Luci, vanredni profesor na
Univerzitetu „Apeiron“ u Banja Luci, Univerzitetu za poslovne studije u Banja
Luci i Pravnom fakultetu Univerziteta za poslovni inženjering i menadžment u
Lukavici | Univerzitet “Apeiron” u Banja Luci | Bosna i Hercegovina

Organizacioni odbor:

Prof. dr Milorad Bejatović
Prof. dr Miloš Marković
Doc. dr Predrag Mirković
Doc. dr Darko Golić
Doc. dr Sanja Škorić
Prof. dr Nenad Avramović
Akademik prof. dr Vesna Vučković
Akademik prof. dr Kostadin Pušara
Prof. dr Mile Matijević
Doc. dr Marijana Mladenov

Sekretar:

Tanja Praštalo, msr. pravnik

Proceedings of the International Scientific Conference
held from September 20 – 22, 2018 in Novi Sad,
organized by the Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad

Publisher:

Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad,
Geri Karolja No.1, telephone: 021 / 400 – 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Reviewers:

Milorad Bejatovic, PhD
Mirko Kulic, PhD
Zoran Pavlovic, PhD
Nenad Avramovic, PhD
Milos Markovic, PhD
Jelena Matijasevic-Obradovic, PhD
Predrag Mirkovic, PhD
Darko Golic, PhD
Sanja Skoric, PhD
Nenad Bingulac, PhD
Marijana Mladenov, PhD
Branko Vuckovic, PhD academician

For the Publisher:

Marko Caric, PhD - Dean

Editor-in-Chief:

Milorad Bejatovic, PhD

Print:

Print shop FELJTON, Novi Sad

Circulation: 75

ISBN

978-86-6019-083-5

Program Committee:

MARKO CARIC, PhD | Dean of the Faculty of Law for Commerce and Judiciary
- University Business Academy in Novi Sad | Republic of Serbia

MILORAD BEJATOVIC, PhD | Full Professor at the Faculty of Law for
Commerce and Judiciary - University Business Academy in Novi Sad |
Republic of Serbia

MIODRAG N. SIMOVIC, academician | Judge of the Constitutional Court of
Bosnia and Herzegovina | Bosnia and Herzegovina

BORCE DAVITKOVSKI, PhD | Faculty of Law „Iustinianus Primus“ - Ss. Cyril
and Methodius University in Skopje | Republic of Macedonia

KOSTADIN PUSARA, academician | Full Professor - Emeritus and Special
Advisor at the European Center for Peace and Development - University for Peace
established by the United Nations, Belgrade | Republic of Serbia

BORA CEJOVIC, PhD | Professor of University in Pensions |
President of the Serbian Association for Criminal Law | Republic of Serbia

BRANKO VUCKOVIC, academician | President of the Basic Court in Kotor |
President of the Association for Criminal Law and Criminal Policy of Montenegro |
Republic of Montenegro

ZORICA DRLJACA, PhD | Lawyer in Banja Luka, Associate Professor at
University Apeiron in Banja Luka, University of Business Studies in Banja Luka
and University of Business Engineering and Management in Lukavica |
“Apeiron” University in Banja Luka | Bosnia and Herzegovina

Organizing Committee:

Milorad Bejatovic, PhD

Milos Markovic, PhD

Predrag Mirkovic, PhD

Darko Golic, PhD

Sanja Skoric, PhD

Nenad Avramovic, PhD

Vesna Vuckovic, PhD academician

Kostadin Pusara, PhD academician

Mile Matijevic, PhD

Marijana Mladenov, PhD

Conference Secretary:

Tanja Prastalo, LL.M

Prof. dr Jelena Matijašević-Obradović,

*Vanredni profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe u Novom Sadu,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
E-mail: jelena@pravni-fakultet.info*

Msr Jelena Lukavac,

*Asistent i doktorand na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe u Novom Sadu,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
E-mail: jelena.lukavac@gmail.com*

SIMULOVANI POSLOVI – POSEBNA DOKAZNA RADNJA U AKTUELNOM KRIVIČNOM PROCESNOM ZAKONODAVSTVU SRBIJE I EVROPSKOM LEGISLATIVNOM OKVIRU

Apstrakt:

Uvođenje i primena posebnih dokaznih radnji za krivična dela organizovanog kriminala, korupcije i drugih izuzetno teških krivičnih dela uslovljeno je prevashodno potrebama prakse. U Zakoniku o krivičnom postupku predviđeno je ukupno šest posebnih dokaznih radnji. Simulovani poslovi, odnosno simulovano učešće u poslovima, su jedna od šest posebnih dokaznih radnji, predviđenih aktuelnim krivičnoprocesnim zakonodavstvom. Zakonik o krivičnom postupku je detaljno propisao odredbe o uslovima za određivanje simulovanih poslova, naredbi o zaključenju simulovanih poslova, sprovođenju simulovanih poslova, te dostavljanju izveštaja i materijala. Sledeći zakonska određenja, u radu su analizirana sva relevantna pitanja u vezi sa ovom dokaznom radnjom. U radu je sa naročitom pažnjom učinjen osvrt na društvene razloge za uvođenje i primenu posebnih dokaznih radnji, opšte zakonske odredbe o posebnim dokaznim radnjama, evropski legislativni okvir primene specijalnih krivičnoprocesnih i kriminalističkih radnji, te na konkretnu posebnu dokaznu radnju - simulovane poslove.

Ključne reči: *posebne dokazne radnje, krivični postupak, simulovani poslovi, EU*

*Borba protiv kriminala mora biti beskompromisna,
ali uvek mora koristiti legitimna sredstva
i poštovati odredbe zakona, demokratije i ljudskih prava, ne gubeći iz vida činjenicu
da se radi o zaštiti onih vrednosti čije je očuvanje osnovni
razlog borbe protiv kriminala.
European Communities, No C 251/1, Chapter I-1997*

UVOD

Savremeni kriminalitet karakteriše mnoštvo novih pojava oblika, ali i kontinuirano usavršavanje, te nagradnja postojećih formi. Jednom rečju, svedoci smo permanentnog napretka savremenog kriminaliteta, ne samo u fenomenološkom smislu, već i u izboru načina vršenja pojedinih radnji, zatim, u odabiru kruga potencijalnih pasivnih subjekata, kao i objekta radnje konkretnog/ih krivičnog/ih dela. Samim tim, posledice koje pojedine forme savremenog kriminaliteta ostavljaju za sobom su sve teže, dalekosežne, sa znatnim uticajem na građane, vitalne nacionalne interese, ali i međunarodne odnose. Savremeni kriminalitet obuhvata ne samo organizovani kriminal, posmatran u užem smislu, već i druga teška krivična dela, u mnogim nacionalnim zakonodavstvima kvalifikovana kao najteža krivična dela. U ovu grupu svakako spadaju: terorizam, otmica, teška ubistva, krivična dela korupcije itd.

U uslovima dominantnog razvoja i širenja sve većeg broja pojava oblika kriminalnih delatnosti, vremenom je, u nacionalnim zakonodavstvima, počela da se javlja težnja ka drugačijem pristupu u načinu prikupljanja i obezbeđivanja dokaza. Naime, tradicionalni načini prikupljanja i obezbeđivanja dokaza su, u novonastalim uslovima u sferi vršenja pojedinih teških krivičnih dela, vremenom postali nedovoljni za uspešno suzbijanje teških formi kriminalnih aktivnosti. U kontekstu rečenog, u poslednjoj deceniji XX veka, u krivičnoj legislativi mnogih savremenih država, dolazi do uvođenja novih procesnih formi prikupljanja dokaza, uz prihvatanje određenih rizika u smislu izvesnih zadiranja u pravo privatnosti i druga ljudska prava. Prateći savremene tendencije u razvoju krivičnopravne i krivičnoprocesne legislative, ali i savremene tendencije u razvoju i širenju pojedinih oblika kriminaliteta, krivično procesno zakonodavstvo u Republici Srbiji, danas predviđa grupu posebnih procesnih formi prikupljanja i obezbeđivanja dokaza, pod nazivom posebne dokazne radnje.

U radu će se, nakon kratkog osvrta na društvene razloge za uvođenje i primenu posebnih dokaznih radnji, te na opšte zakonske odredbe o posebnim dokaznim radnjama, pažnja detaljnije usmeriti na jednu od posebnih dokaznih radnji u aktuelnom krivičnoprocesnom zakonodavstvu - simulovane poslove. Osvrt će se učiniti i na evropski legislativni okvir otkrivanja, prikupljanja i obezbeđenja dokaza uvođenjem savremenih krivičnoprocesnih instituta i kriminalističkih tajnih operacija.

1. DRUŠTVENI RAZLOZI ZA UVOĐENJE I PRIMENU POSEBNIH DOKAZNIH RADNJI

Suštinski gledano, organizovani kriminalitet je specifičan oblik savremenih vidova profesionalnog kriminaliteta koji se po mnogim osobinama razlikuje i od tradicionalnih vidova zločinačkog udruživanja, kao i od klasičnih oblika kriminaliteta kako nacionalnih tako i međunarodnih razmera. U tom smislu,

doslovno ni jedan kontinent pa niti država nije pošteđen organizovanog kriminala. Savremeni oblici organizovanog kriminaliteta nisu mimoišli ni teritoriju Republike Srbije. Oni na našim područjima poprimaju nove forme i karakteristike, sa izraženim stepenom društvene opasnosti, profesionalnosti i nasilja.¹

Globalizacija je umnožila prekogranične veze i učestalost povezivanja u ekonomiji, politici i kulturi. Bilo je neizbežno da i kriminalna udruženja slede taj put. U isto vreme, kriminalci su se pokazali vešti u korišćenju slabosti regulative. Mnoge vlade su oglasile da strepe zbog opasnosti koje sa sobom nosi globalni „organizovani kriminal“.²

Krivična dela organizovanog kriminala, visokotehnološkog kriminala, međunarodna krivična dela predviđena Ženevskim konvencijama i dopunskim protokolima, kao i drugim međunarodnim konvencijama, zahtevaju duži period prikupljanja činjenica i dokaza koji bi bili neophodni sudu kada su pribavljeni na zakonit način, a samim tim i za potkrepljivanje opravdane sumnje da je određeni učinilac izvršio predmetno krivično delo, ali i specijalizaciju dokaznih radnji koje treba primeniti na ova veoma teška krivična dela.³ Suština pojma organizovanog kriminala je u tome da je reč o kriminalu koji je povezan sa postojanjem kriminalne organizacije kao entiteta koji stoji iza činjenja krivičnih dela, a ne sa organizovanim manirom izvođenja dela samim po sebi. Moguće je izvršiti provalnu krađu na način koji otkriva detaljnu organizaciju činjenja dela, a to ipak, u većini slučajeva, ne predstavlja delo organizovanog kriminala već takozvanog klasičnog kriminala. Takođe, ovde treba primetiti da postoje mnoga “ozbiljna krivična dela” po kontinentalnim standardima opisanima ranije koja ne spadaju u organizovani kriminal, a postoje dela koja se možda ne bi smatrala posebno “ozbiljnima” po istim tim kriterijumima, a spadala bi u domen organizovanog kriminala u svetlu manje ili više kompleksnih kriminalnih struktura koje stoje iza njih i načina na koji su ona planirana i izvršena. Ovu finu razliku treba imati u vidu.⁴

Reč je dakle o vrsti kriminalne aktivnosti koju odlikuju brojne specifičnosti u odnosu na druge vrste kriminala. Jedna od tih specifičnosti svakako jeste teško dokazivanje da su krivična dela iz oblasti organizovanog kriminala izvršena. I

1 Matijašević, J. i Đukanović, D., (2012). Pojam mafije i njena bitna obeležja u: Ž. Bjelajac i M. Zirojević (urednici) Organizovani kriminalitet – izazov XXI veka - Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, 96-118, str. 96.

2 Passas, N., (2007). Cross-border crime and tangents legal and illegal participants, in: Colloquium Group on Cross-Border Crime: Feudalism in the face of new - Essays on clientelism, corruption, organized crime and attempts to reform, Austria: Organization for Security and Co-operation in Europe, Mission in Serbia & The Organization for Security and Co-operation in Europe and The Netherlands: Wolf Legal Publishers, p. 121.

3 Plazinić, M. i Stojković, M., (2015). Primena posebnih dokaznih radnji i mehanizmi njihove kontrole. Tužilačka reč 28, 14-23, str. 14.

4 Fatić, A., (2004). Organizovani kriminal i obrisi nove strukture bezbednosti u Evropi. Međunarodni problemi 56 (1), 56-78, str. 71.

pored opravdanosti argumenata vezanih za zaštitu ljudskih prava, mišljenje je Tužilaštva za organizovani kriminal da je prilikom dokazivanja izvršenja krivičnih dela organizovanog kriminala nužna primena posebnih dokaznih radnji, a od važnosti je pomenuti i to da u praksi nema registrovanih zloupotreba prilikom primene ovih mera.⁵ Lišavanja javne tužbe mogućnosti da koristi posebne dokazne radnje praktično bi značila „vezivanje ruku“ javnom tužilaštvu i državi u borbi protiv organizovanog kriminala.⁶ Naime, policija i tužilaštvo bi, bez donošenja posebnih procesnih rešenja koja se odnose na problematiku dokazivanja, u trci sa organizovanim kriminalom imali olovne noge, zbog čega im je što pre bilo potrebno omogućiti slobodniji hod.⁷ Zaključno, uvođenje posebnih dokaznih radnji i stvaranje mogućnosti njihove primene za krivična dela organizovanog kriminala, korupcije i drugih izuzetno teških krivičnih dela uslovljeno je potrebama prakse koja je ukazivala na to da se ovako teški oblici kriminala ne mogu efikasno otkrivati i dokazivati klasičnim radnjama dokazivanja.⁸

U Zakoniku o krivičnom postupku (u daljem tekstu: ZKP)⁹ predviđeno je šest posebnih dokaznih radnji: tajni nadzor komunikacije, tajno praćenje i snimanje, simulovani poslovi, računarsko pretraživanje podataka, kontrolisana isporuka i prikriiveni islednik.

Osnovne karakteristike novih, posebnih dokaznih radnji jesu: tajnost, ograničeno (neophodno) zadiranje u zajemčena prava i slobode čoveka i građanina i dokazna neupotrebljivost rezultata tih radnji ako je u njihovoj primeni povređen zakon.¹⁰ Rečju, za razliku od redovnih, posebne dokazne radnje se mogu primeniti samo pod zakonom propisanim uslovima i samo kod zakonom određenih krivičnih dela.

5 Grupa autora (2012). Suprotstavljanje savremenom organizovanom kriminalu i terorizmu, JP Službeni glasnik, Beograd, str. 221; cit. prema: Radisavljević, M i Četković, P., (2014). Posebne dokazne radnje u tužilačkoj istrazi u Srbiji u: I. Jovanović i A. Petrović-Jovanović (urednici) Tužilačka istraga - regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, 163-195, str. 165-166.

6 Ibid., str. 166.

7 Marinković, D., (2010). Suzbijanje organizovanog kriminala – specijalne istražne metode, Novi Sad: Prometej, str. 240.

8 Bejatović, S., (2014). Krivično procesno pravo, Beograd: JP Službeni glasnik, str. 342.

9 Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS”, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

10 Grupa autora (2013). Priručnik za javne tužioce za primenu novog zakonika o krivičnom postupku u: S. Bejatović, M. Škulić i G. Ilić (urednici), Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, str. 94.

2. POSEBNE DOKAZNE RADNJE U SRBIJI I EVROPSKA RELEVANTNA REGULATIVA

Novi ZKP, za razliku od prethodnog ZKP-a, usvaja implicitnu podelu na opšte i posebne dokazne radnje.¹¹ Posebne dokazne radnje nisu dokazna sredstva, jer se njima, samima po sebi, dokazi ne izvode, već su to radnje kojima se pribavljaju, odnosno obezbeđuju određeni dokazi i to pre svega oni koji spadaju u tzv. materijalne dokaze. To mogu biti, primera radi, snimci dobijeni tokom tajnog audio-video nadzora, kojima se mogu stvoriti uslovi za kasnije izvođenje dokaza u krivičnom postupku, kao što je to, na primer, slučaj sa mogućnošću da lice koje je delovalo kao prikriveni islednik, potom, tj. nakon završenog angažmana te vrste, bude ispitano kao svedok u krivičnom postupku. Posebne dokazne radnje se po logici stvari i po pravilu, preduzimaju u predistražnom postupku.¹² Za razliku od prethodnog ZKP-a, novi ZKP je, u korpus posebnih dokaznih radnji, uveo novu posebnu dokaznu radnju – Tajno praćenje i snimanje, koja se osamostalila u odnosu na tajni nadzor komunikacija. Prema Majiću i sar., „zakonodavac je prilikom postavljanja opštih uslova za primenu posebnih dokaznih radnji nastojao da zadovolji zahteve za supsidijernošću i srazmernošću njihove primene“.¹³

Prema određenju člana 161 (stavovi 1 i 2) ZKP-a, posebne dokazne radnje mogu se odrediti prema licu za koje postoje osnovi sumnje da je učinilo krivično delo za koje se ove dokazne radnje mogu odrediti, a na drugi način se ne mogu prikupiti dokazi za krivično gonjenje ili bi njihovo prikupljanje bilo znatno otežano. Posebne dokazne radnje se izuzetno mogu odrediti i prema licu za koje postoje osnovi sumnje da priprema neko od krivičnih dela za koje se ove dokazne radnje mogu odrediti, a okolnosti slučaja ukazuju da se na drugi način krivično delo ne bi moglo otkriti, sprečiti ili dokazati ili bi to izazvalo nesrazmerne teškoće ili veliku opasnost.

Dakle, propisani uslovi za određivanje posebnih dokaznih radnji predstavljaju činjenični i pravni osnov za određivanje ovih radnji. Činjenični osnov tiče se stepena verovatnoće (osnovi sumnje) da je određeno lice učinilo krivično delo za koje se ove dokazne radnje mogu odrediti. Pravni osnov za određivanje ovih dokaznih radnji izražava restriktivnost u pogledu mogućnosti njihove primene.¹⁴

Krivična dela u odnosu na koja se primenjuju posebne dokazne radnje propisana su u članu 162 ZKP-a. Naime, posebne dokazne radnje mogu se odrediti

11 Škulić, M. i Ilić, G., (2013). Vodič za primenu Zakonika o krivičnom postupku – sa tekstom Zakonika, Beograd: Paragraf Co d.o.o. i Paragraf Lex d.o.o., str. 37.

12 Škulić, M., (2015). Dokazne radnje - osnovne konture zakonskih rešenja i neki praktični problemi u: M. Škulić, G. Ilić i M. Matić Bošković (urednici) Unapređenje Zakonika o krivičnom postupku – *de lege ferenda* predlozi, Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, 55-80, str. 57.

13 Majić, M, Ilić, G. P. i Beljanski, S. (2012). Zakon o krivičnom postupku, Beograd: Službeni glasnik, str. 23.

14 Grupa autora (2013). Priručnik za javne tužioce za primenu novog zakonika o krivičnom postupku, str. 96-97.

za sledeća krivična dela: 1.) za koja je posebnim zakonom određeno da postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti; 2.) za koja ne postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti, a koja su pak taksativno zakonom navedena; 3.) sprečavanje i ometanja dokazivanja (član 336 stav 1 KZ) ako je učinjeno u vezi sa nekim od taksativno navedenih krivičnih dela za koja se mogu odrediti posebne dokazne radnje.

Odredbe o krivičnim delima za koja postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti sadržane su u dva zakona: u Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela¹⁵ i u Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine¹⁶. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela (član 2 tačke 2 – 7) utvrđuje nadležnost Tužilaštva za organizovani kriminal tako da ovo tužilaštvo postupa za krivična dela organizovanog kriminala i za više drugih teških i opasnih krivičnih dela i kad nisu izvršena na organizovan način. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela (član 3) i Zakonik o krivičnom postupku (član 2 stav 1 tačke 34 i 33) daju istovetnu definiciju organizovanog kriminala kao vršenje krivičnih dela od strane organizovane kriminalne grupe ili njenih pripadnika.¹⁷

Pravni osnov za izvršenje ovih dokaznih radnji predstavlja naredba sudije za prethodni postupak, a po obrazloženom predlogu javnog tužioca.¹⁸

Zakonik o krivičnom postupku je propisao i odredbe o postupanje sa prikupljenim materijalom preduzimanjem posebnih dokaznih radnji. Naime, članom 163 (stavovi 1 i 2) ZKP-a je predviđeno da ako javni tužilac ne pokrene krivični postupak u roku od šest meseci od dana kada se upoznao sa materijalom prikupljenim korišćenjem posebnih dokaznih radnji ili ako izjavi da ga neće koristiti u postupku, odnosno da protiv osumnjičenog neće zahtevati vođenje postupka, sudija za prethodni postupak će doneti rešenje o uništenju prikupljenog materijala. Dakle, „prema čl. 163 ZKP sudija za prethodni postupak donosi rešenje o uništenju prikupljenog materijala, kada se radi o nekoj o sledećih situacija: 1) kad javni tužilac ne pokrene krivični postupak u roku od šest meseci od dana kada se upoznao s materijalom koji je prikupljen korišćenjem posebnih dokaznih radnji, 2) kada javni tužilac izjavi da prikupljeni materijal neće koristiti u postupku, te 3)

15 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, „Službeni glasnik RS“, br. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11, 101/11 i 32/13.

16 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine, Službeni glasnik RS, br. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 - dr. zakon i 6/2015.

17 Matijašević-Obradović, J., (2016). Krivično procesno pravo, opšti deo, Novi Sad: Univerzitet Privredna akademija, str. 403.

18 Plazinić, M. i Stojković, M. op. cit., str. 17.

kada javni tužilac izjavi da protiv osumnjičenog neće zahtevati vođenje postupka¹⁹. O donošenju rešenja sudija za prethodni postupak može obavestiti lice prema kome su sprovedene posebne dokazne radnje ako su ispunjena dva kumulativna uslova: 1) ako je u toku sprovođenja mera utvrđen njegova istovetnost i 2) ako to ne bi ugrozilo mogućnost vođenja krivičnog postupka. Ratio legis uvođenja drugog uslova koji mora biti ispunjen da bi se neko lice obavestilo o merama koje su protiv njega preduzete je očuvanje efikasnosti krivičnog postupka i preduzetih posebnih dokaznih radnji, pa je u tom smislu ovakvo rešenje ZKP opravdano.²⁰ Ako je pri preduzimanju posebnih dokaznih radnji postupljeno suprotno odredbama Zakonika ili naredbi organa postupka, na prikupljenim podacima se ne može zasnivati sudska odluka, a sa prikupljenim materijalom se postupa u skladu sa odredbama člana 84 ZKP-a koje regulišu pitanje postupanja sa nezakonitim dokazima (član 163 stav 3 ZKP).

U svrhu otkrivanja, prikupljanja i obezbeđenja dokaza uvođenjem savremenih krivičnoprocesnih instituta i kriminalističkih tajnih operacija, evropske zemlje su donele više Konvencija, preporuka i drugih pravnih pravila.²¹ U evropski legislativni okvir uređenja primene specijalnih dokaznih radnji, svakako se ubrajaju sledeće preporuke:

- Preporuka broj R(96)8 o politici kriminaliteta u Evropi u vreme promena²² – koja načelno zastupa stav da svaki odgovor na kriminal mora biti u skladu sa osnovnim demokratskim principima, vladavinom prava i poštovanjem ljudskih prava;
- Preporuku broj R(95)13 o problemima krivičnog procesnog prava vezanim za informacione tehnologije²³ - koja načelno govori o primeni posebnih dokaznih radnji u okviru krivičnog procesnog prava, preporučujući primenu istih nacionalnim istražnim organima;
- Preporuka broj R(91)11 o suzbijanju krijumčarenja, seksualnog iskorišćavanja, prnografije i prostitucije dece i maloletnika²⁴ - koja preporučuje mere u oblasti suzbijanja navedenih aktivnosti, a koje uključuju primenu specijalnih istražnih tehnika i dokaznih radnji;

19 Radisavljević, M. i Četković, P. op. cit., str. 170.

20 Ibid., str. 171.

21 Nicević, M., Manojlović, D. (2013). Osvrt na krivičnoprocesni i kriminalistički institut posebne dokazne radnje. *Pravne teme* 1(1), 1-20, str. 6.

22 Recommendation No. R (96)8 of the Committee of Ministers to Member States on Crime Policy in Europe in a time of change, Council of Europe, 5 September 1996.

23 Recommendation No. R (95) 13 of the Committee of Ministers to member states concerning problems of criminal procedural law connected with information technology, Council of Europe, 11 September 1995.

24 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R(91) 11 to Member States Concerning Sexual Exploitation, Pornography and Prostitution of, and Trafficking in, Children and Young Adults, Council of Europe, 9 September 1991.

- Preporuka broj R(87)19 o organizaciji u prevenciji kriminala²⁵ - koja se odnosi na organizovanje prevencije kriminala, što suštinski obuhvata sledeće aktivnosti: prikupljanje informacija o trendovima kriminala, o grupama sa visokim rizikom i o viktimizaciji; planiranje i sprovođenje preventivnih programa i njihovu procenu; koordinaciju preventivnih aktivnosti od strane policije i drugih organa; obezbeđenje transparentnosti u radu državnih organa; iniciranje ili podsticanje istraživanja o učestalosti određenih vrsta kriminala i drugih pitanja od značaja za sprečavanje kriminala; sprovođenje programa obuke u oblasti prevencije, i dr.;
- Preporuka broj R(97)13 o zastrašivanju svedoka i pravima odbrane²⁶ - koja se odnosi na zaštitu svedoka i žrtava krivičnog dela od zastrašivanja i prava odbrane.

Posebna dokazna radnja predviđena zakonodavstvom Republike Srbije, pod nazivom Simulovani poslovi, u nastavku rada biće detaljnije predstavljena i analizirana, primenom normativnog metodološkog pristupa, te metode teorijske analize sadržaja.

3. LEGISLATIVNI TRETMAN POSEBNE DOKAZNE RADNJE SIMULOVANI POSLOVI

Pored opštih odredbi koje važe u načelu za sve posebne dokazne radnje, konkretna posebna dokazna radnja - Simulovani poslovi, uređena je u Zakoniku o krivičnom postupku članovima 174-177. Zakonik je detaljno propisao odredbe o uslovima za određivanje simulovanih poslova, naredbi o zaključenju simulovanih poslova, sprovođenju simulovanih poslova, te dostavljanju izveštaja i materijala.

Kada je ova mera u pitanju u odnosu na prethodni ZKP, došlo je do određenih izmena s obzirom da se umesto naziva simulovani pravni poslovi, ova mera određuje kao simulovani poslovi. Ratio legis izostavljanja odrednice „pravni“, zasnovan je na potrebi da se otklone nedoumice koja je ona izazvala u praksi, budući da je tumačena kao zakonom dozvoljeni posao.²⁷ Ako su ispunjeni činjenični i pravni uslovi za preduzimanje posebnih dokaznih radnji, na obrazloženi predlog javnog tužioca sud može odrediti: 1) simulovanu kupovinu, prodaju ili pružanje poslovnih usluga; 2) simulovano davanje ili primanje mita (član 174 ZKP). Potrebno je naglasiti da ovlašćeno lice koje zaključuje simulovani posao ne čini predmetno krivično delo.

25 Recommendation No. R (87)19 of the Committee of Ministers to Member States on the organisation of Crime Prevention, Council of Europe, 17 September 1987.

26 Recommendation No. R (97)13 of the Committee of Ministers to Member States concerning Intimidation of Witnesses and the Rights of the Defence, Council of Europe, 10 September 1997.

27 Plazinić, M. i Stojković, M. op. cit., str. 19.

Posebnu dokaznu radnju simulovani poslovi određuje sudija za prethodni postupak obrazloženom naredbom, koja sadrži sledeće podatke: 1.) podatke o osumnjičenom, 2.) zakonski naziv krivičnog dela, 3.) razloge na kojima se zasniva sumnja, 4.) način sprovođenja, snimanje, dokumentovanje, obim i trajanje posebne dokazne radnje (član 175 stav 1-2 ZKP). Sprovođenje simulovanih poslova može trajati tri meseca, a zbog neophodnosti daljeg prikupljanja dokaza može se produžiti najviše za tri meseca (3 meseca + 3 meseca = maksimalno 6 meseci). Ako je reč o krivičnim delima za koje je nadležno javno tužilaštvo posebne nadležnosti, zaključenje simulovanih poslova se može izuzetno produžiti još najviše dva puta u trajanju od po tri meseca (3 meseca + 3 meseca + 3 meseca + 3 meseca = maksimalno 12 meseci). Zaključenje simulovanih poslova se prekida čim prestanu razlozi za njihovu primenu (član 175 stav 3 ZKP).

Naredbu o ovoj dokaznoj radnji izvršava, po pravilu, ovlašćeno lice policije, Bezbednosno-informativne agencije ili Vojnobezbednosne agencije, a ako to zahtevaju posebne okolnosti slučaja i drugo ovlašćeno lice. O sprovođenju simulovanih poslova sačinjavaju se dnevni izveštaji koji se zajedno sa prikupljenim snimcima dostavljaju sudiji za prethodni postupak i javnom tužiocu, na njihov zahtev. Ovlašćeno lice koje zaključuje simulovani posao ne čini krivično delo ako je radnja koju preduzima krivičnim zakonom predviđena kao radnja krivičnog dela. Zabranjeno je i kažnjivo da lice koje zaključuje simulovani posao podstrekava drugog na izvršenje krivičnog dela (član 176 ZKP).

Pružanje simulovanih poslovnih usluga i sklapanje simulovanih pravnih poslova ne sme imati obeležja provociranja drugog lica na krivično delo. Naime, ova radnja nužno može imati određene sličnosti s provokacijom, ali ipak ne sme prerasti u „čisto“ provociranje krivičnog dela, što bi u krivičnopravnom smislu predstavljalo podstrekavanje. Suština je u tome da se aktivnošću službenog lica koje je učesnik određene simulirane kupovine predmeta ili lica („kupac“) ili simuliranog davanja i primanja mita ne sme stvarati volja kod drugog lica da učini krivično delo.²⁸ Po zaključenju simulovanih poslova državni organ koji izvršava naredbu o preduzimanju ove dokazne radnje dostavlja sudiji za prethodni postupak celokupnu dokumentaciju o preduzetoj posebnoj dokaznoj radnji, optičke, tonske ili elektronske zapise i druge dokaze i poseban izveštaj koji sadrži: vreme zaključenja simulovanih poslova, podatke o licu koje je simulovane poslove zaključilo osim ako je to učinio prikriveni islednik, opis tehničkih sredstava koja su primenjena, broj i raspoložive podatke o licima uključenim u zaključenje simulovanih poslova. Sudija za prethodni postupak će materijal i izveštaj dostaviti javnom tužiocu (član 177 ZKP).

U praksi, određivanje primene posebne dokazne radnje zaključivanja simulovanih poslova povlači sa sobom i određivanje posebne dokazne radnje angažovanja prikrivenog islednika. Ukoliko bi se postupilo drugačije, i ako bi se simulovani poslovi zaključivali na pravo ime i prezime nekog fizičkog lica, ime tog lica bi dospelo na „crnu listu“ banaka zbog simulovanih poslova koji su kriminalnog karaktera. Stoga bi u budućnosti to lice imalo velikih problema da dobije kredit ili

28 Radisavljević, M. i Četković, P. op. cit., str. 181.

bilo kakvu drugu uslugu od banke, bez obzira na to što je posao zbog kog trpi sankcije zaključen na osnovu odobrenja suda i po predlogu tužioca, odnosno u svemu u skladu sa zakonom. Iz tog razloga, a pre svega iz razloga zaštite identiteta i zbog sigurnosti lica koje je ušlo u sklapanje simulovanih pravnih poslova s pripadnicima organizovane kriminalne grupe, u praksi bi za sklapanje simulovanih poslova trebalo angažovati isključivo prikrivene islednike.²⁹

ZAKLJUČAK

U pravnoj teoriji postoje različita mišljenja o svrsi posebnih dokaznih radnji, njihovom *de lege lata* broju i strukturi, te o uslovima i načinima primene, i konačno, o značaju dokaznog materijala prikupljenog njihovom primenom. Nema sumnje da „odredbe o posebnim dokaznim radnjama predstavljaju *lex specialis* u odnosu na odredbe o drugim dokaznim radnjama (koje su opšte). Taj specijalitet izražen je posebnim uslovima za primenu ovih radnji, njihovom sadržinom, rokovima sprovođenja, tajnošću i ograničavanjem mogućnosti njihove primene na određena krivična dela“³⁰.

Razmatrajući uslove pod kojima se posebne dokazne radnje mogu primeniti, videli smo da postoje dve grupe uslova koje je potrebno ispuniti, da bi se posebne dokazne radnje mogle primeniti u skladu sa zakonom, te da se tako prikupljeni materijali mogu smatrati zakonitim dokazima. Upravo ovako postavljeni osnovi, vrlo su značajan argument u pravnoj teoriji, u prilog primeni posebnih dokaznih radnji. Pored ovog, određen broj pravnih teoretičara smatra da, imajući u vidu činjenicu da je isti stepen sumnje potreban i za pokretanje istrage „umesto pokretanja istrage (za najteža krivična dela), javni tužilac opravdano može da se odluči na predlaganje određivanja posebnih dokaznih radnji kad je u faktičkoj nemogućnosti da pribavi dokaze na osnovu kojih bi mogao podići optužnicu sa izgledima na njen uspeh. Formalno pokretanje istrage nije svrsishodno ako se njenim sprovođenjem ne mogu pribaviti potrebni dokazi. Svrha posebnih dokaznih radnji je upravo u prevladavanju te nemogućnosti, što je i formalni uslov za određivanje ovih radnji“³¹.

Simulovani poslovi su jedna od šest posebnih dokaznih radnji, predviđenih aktuelnim krivičnoprocesnim zakonodavstvom. Zakonik o krivičnom postupku je članovima 174-177 detaljno propisao odredbe o uslovima za određivanje simulovanih poslova, naredbi o zaključenju simulovanih poslova, sprovođenju simulovanih poslova, te dostavljanju izveštaja i materijala. Sledeći zakonska određenja, u radu su analizirana sva relevantna pitanja u vezi sa ovom posebnom dokaznom radnjom. Valja još napomenuti i to da, prema nekim stavovima u teoriji, naziv ove posebne dokazne radnje bi zapravo trebao biti simulovano

29 Radisavljević, M. i Četković, P. op. cit., str. 181-182.

30 Grupa autora (2013). Priručnik za javne tužioce za primenu novog zakonika o krivičnom postupku, str. 130.

31 Ibid.

učješće u poslovima, jer je sam cilj simulovanog postupanja zapravo razotkrivanje nesimulovanog (pravog) kriminalnog delovanja. Prema Miniću, „kroz ovu posebnu dokaznu radnju omogućava se da inače nelegalna aktivnost postane *ad hoc* legalna, ali upravo zbog ove specifičnosti nikada ne sme poprimiti rutinski karakter u radu organa ovlašćenih da je primenjuju“.³²

Na kraju rada bi svakako trebalo istaći da, uprkos različitim stavovima vodećih pravnih teoretičara o neophodnosti postojanja i primene posebnih dokaznih radnji (naročito imajući u vidu kontekst kršenja nekih osnovnih ljudskih prava i sloboda, te evropski legislativni okvir u datoj materiji), krivična legislativa jedne države se mora menjati i prilagođavati tendencijama koje nameću pojedine pojavne forme savremenog kriminaliteta. To je svakako jedan od bitnih uslova za adekvatan odgovor i društvenu reakciju u domenu suzbijanja savremenog kriminaliteta.

Jelena Matijasevic-Obradovic, Ph.D
*Associate Professor at the Faculty of Law,
University Business Academy in Novi Sad*

Jelena Lukavac, LL.M
*Teaching Assistant and PhD student at the Faculty of Law,
University Business Academy in Novi Sad*

SIMULATED OPERATIONS - SPECIAL EVIDENTIARY ACTION IN THE CURRENT CRIMINAL PROCEDURAL LEGISLATION OF SERBIA AND THE EUROPEAN LEGISLATIVE FRAMEWORK

Abstract:

The introduction and application of special evidentiary actions for organized crime, corruption and other extremely serious crimes is primarily conditioned by the needs of practice. The Criminal Procedural Code includes six special evidentiary operations. Simulated operations, or simulated participation in operations, is one of six special evidentiary actions, provided by the current criminal procedural legislation. The Criminal Procedural Code prescribes provisions on the conditions for determining the simulated operations, orders on closing the simulated operations, simulated operations implementation, and delivery of reports and materials. In accordance with

32 Minić, A., (2008). Specifičnosti krivičnog procesuiranja krivičnih dela organizovanog kriminala. Bilten Okružnog suda u Beogradu br. 78, str. 101.

legal determinations, author of the paper is analyzed all relevant issues related to this evidentiary action. In this paper, with particular attention was made reference to the social reasons for the introduction and application of special evidentiary actions, the general legal provisions on special evidentiary actions, European legislative framework for the application of special criminal operations and, in particular, the special evidentiary operation - simulated operations.

Keywords: *Special evidentiary operations, Criminal proceedings, Simulated operations, EU*

L I T E R A T U R A

1. Bejatović, S., (2014). Krivično procesno pravo, Beograd: JP Službeni glasnik.
2. Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R(91) 11 to Member States Concerning Sexual Exploitation, Pornography and Prostitution of, and Trafficking in, Children and Young Adults, Council of Europe, 9 September 1991.
3. Fatić, A., (2004). Organizovani kriminal i obrisi nove strukture bezbednosti u Evropi. Međunarodni problemi, 56 (1), 56-78.
4. Grupa autora (2012). Suprotstavljanje savremenom organizovanom kriminalu i terorizmu, JP Službeni glasnik, Beograd.
5. Grupa autora (2013). Priručnik za javne tužioce za primenu novog zakonika o krivičnom postupku, u: S. Bejatović, M. Škulić i G. Ilić (urednici), Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.
6. Matijašević, J. i Đukanović, D., (2012). Pojam mafije i njena bitna obeležja, u: Ž. Bjelajac i M. Zirojević (urednici) Organizovani kriminalitet – izazov XXI veka - Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, 96-118.
7. Matijašević-Obradović, J. (2016). Krivično procesno pravo, opšti deo, Novi Sad: Univerzitet Privredna akademija.
8. Marinković, D., (2010). Suzbijanje organizovanog kriminala – specijalne istražne metode, Novi Sad: Prometej.
9. Majić, M, Ilić, G. P. i Beljanski, S. (2012). Zakon o krivičnom postupku, Beograd: Službeni glasnik.
10. Minić, A., (2008). Specifičnosti krivičnog procesuiranja krivičnih dela organizovanog kriminala. Bilten Okružnog suda u Beogradu, br. 78.
11. Nicević, M., Manojlović, D. (2013). Osvrt na krivičnoprocesni i kriminalistički institut posebne dokazne radnje. Pravne teme, 1(1), 1-20.
12. Passas, N., (2007). Cross-border crime and tangents legal and illegal participants, in: Colloquium Group on Cross-Border Crime: Feudalism in the face of new - Essays on clientelism, corruption, organized crime and attempts to reform, Austria: Organization for Security and Co-operation in Europe, Mission in Serbia & The Organization for Security and Co-operation in Europe and The Netherlands: Wolf Legal Publishers.

13. Plazinić, M. i Stojković, M., (2015). Primena posebnih dokaznih radnji i mehanizmi njihove kontrole. *Tužilačka reč*, 28, 14-23.
14. Radisavljević, M i Četković, P., (2014). Posebne dokazne radnje u tužilačkoj istrazi u Srbiji, u: I. Jovanović i A. Petrović-Jovanović (urednici) *Tužilačka istraga - regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni*, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji, 163-195.
15. Recommendation No. R (96)8 of the Committee of Ministers to Member States on Crime Policy in Europe in a time of change, Council of Europe, 5 September 1996.
16. Recommendation No. R (95) 13 of the Committee of Ministers to member states concerning problems of criminal procedural law connected with information technology, Council of Europe, 11 September 1995.
17. Recommendation No. R (87)19 of the Committee of Ministers to Member States on the organisation of Crime Prevention, Council of Europe, 17 September 1987.
18. Recommendation No. R (97)13 of the Committee of Ministers to Member States concerning Intimidation of Witnesses and the Rights of the Defence, Council of Europe, 10 September 1997.
19. Škulić, M. i Ilić, G., (2013). Vodič za primenu Zakonika o krivičnom postupku – sa tekstom Zakonika, Beograd: Paragraf Co d.o.o. i Paragraf Lex d.o.o.
20. Škulić, M., (2015). Dokazne radnje - osnovne konture zakonskih rešenja i neki praktični problemi, u: M. Škulić, G. Ilić i M. Matić Bošković (urednici) *Unapređenje Zakonika o krivičnom postupku – de lege ferenda predlozi*, Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, 55-80.
21. Zakonik o krivičnom postupku, Službeni glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.
22. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela, Službeni glasnik RS, br. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11, 101/11 i 32/13.
23. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine, Službeni glasnik RS, br. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 - dr. zakon i 6/2015.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

340.134(4-672EU:497.11)(082)

**ТРАДИЦИОНАЛНИ научни скуп “Правнички дани проф. др
Славко Царић” (15 ; 2018 ; Нови Сад)**

Usaglašavanje pravne regulative sa pravnim tekovinama Evropske unije : [zbornik radova XV tradicionalnog naučnog skupa “Pravnički dani prof. dr Slavko Carić”] = Harmonisation of state legislation with EU legal acquisitions : [The collection of papers of the 15th Traditional Scientific Meeting “Legal Days prof. dr Slavko Carić”] / priredio, edited by Milorad Bejatović. - Novi Sad : Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija = Faculty of Law for Business and Judiciary University Business Academy, 2018 (Novi Sad : Feljton). - 362 str. ; 24 cm

Tiraž 75. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Rezime na engl. jeziku uz svaki rad.

ISBN 978-86-6019-083-5

a) Правна регулатива - Усаглашавање - Србија - Европска унија - Зборници

COBISS.SR-ID 324457223